

ADRIANA RADU, *Cultura Sălcuța în Banat*, Editura Banatica, Reșița, 2002, 240 p. text, rezumat în limba germană (p. 198-229), 11 fig., 100 pl., tabele tipologice (p. 353-367).

Importanța specială a descoperirilor sălcuțene din Banat este susținută de câteva fapte majore și anume :

-Ele oferă o relație de contact nemijlocit cu purtătorii culturii Tiszapolgár;

-Evoluează în paralel cu grupurile care au adus în sud-estul Europei comunități de tip Cernavodă I;

-Constituie baza de pornire pentru treptele succesive ale viitoarei unificări culturale pe spații foarte largi.

Autoarea prezentei lucrări (teză de doctorat) a avut la dispoziție materiale din puncte cheie ale zonei de contact Sălcuța/Tiszapolgár: pe de o parte Cuptoare-Sfogea, iar pe de alta Slatina-Timiș. Prima așezare oferă numeroase intruziuni Tiszapolgár în mediul Sălcuța, a doua - invers - Sălcuța în mediul Tiszapolgár.

Adriana Radu exprimă cu claritate demersul său în primele 3 pagini ale volumului.

Pe parcursul a 240 pag. text (inclusiv note și prescurtări bibliografice), la care se adaugă 11 figuri, 100 planșe, 9 tabele recapitulative cu forme ceramice și 6 cu ornamente ale acestora, autoarea reușește să ne prezinte, analizeze și încadreze temporal și cultural, un bogat, inedit și expresiv material arheologic care-i permite încheieri solide, reprezentând contribuții reale la cunoașterea eneoliticului târziu de pe spații mult mai mari decât teritoriul enunțat în titlu.

În primul capitol al lucrării (p. 11-16) urmărim, într-o frumoasă expunere, căile de pătrundere a sălcuțenilor din Oltenia în Banat, care s-a făcut în special prin depresiunea Ogradena-Orșova și apoi pe culoarul Cerna-Timiș, ocupând și valea Nerei.

Traseul, cu peșteri și depresiuni intramontane, cu chei și ape turburi sau transparente-în funcție de anotimp-, este marcat prin descoperiri tipice sălcuțenilor, descoperiri care sunt mai sărace sau mai abundente, după cum cercetările au fost mai intense sau mai superficiale.

În capitolul al II-lea, dedicat considerațiilor fizico-geografice (p. 17-23), autoarea prezintă acest cadru după literatura de specialitate dar, fapt remarcabil, folosește datele polnice pentru precizarea vegetației din eneolitic și perioada de tranziție pe teritoriul Banatului.

Capitolul care cuprinde istoricul cercetărilor (*a/ III-lea*) este scurt (4 pagini; 25-28) dar complet.

Tot astfel, *cap. IV* (p. 29-41) în care sunt prezentate așezările: unele în peșteri special amenajate (Herculane-Peștera Hoșilor), altele folosind peșterile ca adăposturi ocazionale, așezări deschise, probabil fortificate, cu locuire densă și de durată, cum se întâmplă la Cuptoare-Sfogea, unde stratul de cultură, *păstrat*, este gros de 230-240 cm.

Într-un fel, așezarea de la Cuptoare-Sfogea se aseamănă cu cele de tip *te//* din aria Sălcuța-Bubanj-Krivodol din Oltenia, Serbia de Est și Bulgaria de Vest.

Autoarea încadrează descoperirile bănățene în tipurile de așezări din întregul areal Sălcuța-Krivodol-Bubanj.

Modul de amplasare a așezărilor prefigurează orientarea lor economică: prelucrarea metalelor, vânat, creșterea animalelor, cultivarea plantelor, meșteșuguri casnice dezvoltate.

Relații despre locuințe ni se dau din Peștera Hoșilor de la Băile Herculane și de la Cuptoare-Sfogea, de unde s-au păstrat resturile mai multor adăposturi cu reconstrucții succesive.

Ceea ce s-a conservat nu dă imagini complete, dar trădează obiceiuri moștenite din zonele originare de pornire a sălcuțenilor, zone în care se fac trimiteri competente pentru analogii.

Cum era și firesc, cel mai consistent capitol - *a/ V-lea* - cuprins între pag. 43-170 - este dedicat culturii materiale și spirituale.

Sunt prezentate, succesiv, uneltele din corn și os, cele din piatră cioplită și șlefuită, piesele din cupru, Țmele (din os și silix), ceramica. La aceasta din urmă, autoarea folosește - ceea ce este foarte recomandabil - tipologia realizată deja de regretatul Mihai Simon.

În această schemă autoarea repartizează, descrie și ilustrează materialul cel mai numeros din orice așezare preistorică, adică ceramica.

Este, de fapt, un catalog comentat, foarte util pentru viitoare lucrări.

El începe cu formele - în detaliu prezentate - și continuă cu motivistica și tehnicile ornamentale: prin

adâncire, în relief, pictură crudă sau înainte de ardere, aceasta din urmă fără grafit (cu alb, roșu, brun, negru). Într-un subcapitol sunt redată și elementele caracteristice materialelor de factură Tiszapolgár aflate în așezările sălcuțene din Banat.

Reprezentările antropo- și zoomorfe din lut sunt, de asemenea, amănunțit prezentate. Tot la fel, plastica din os. Capitolul dedicat culturii materiale se încheie cu un segment despre podoabe, pandantive, nasturi, mărgel.

Capitolul VI (p. 171-186) cuprinde ample comentarii asupra încadrării cronologice. Mai întâi, autoarea procedează corect la corelarea descoperirilor bănățene cu cele din aria Sălcuța-Krivodol-Bubanj.

Începe cu imitațiile sau piesele din metal, printre ele și topoare cu brațe în cruce; continuă cu statuetele de lut (analogii și semnificații); cu cele din os; reprezentări zoomorfe și ajunge la încadrarea cronologică a ceramicii.

Corespondențele în diferite așezări ale culturii Sălcuța (din Oltenia, Bulgaria, Serbia) și, mai ales, în cea de la Ostrovul Corbului, a tipurilor de vase și ornamente o ajută pe autoare să precizeze cadrul cronologic relativ al descoperirilor bănățene și să le indice evoluția spre etapa reprezentată de cimitirul eneolitic de la Ostrovul Corbului, pornind de la o etapă Sălcuța IIb.

Ultimul capitol, al VII-lea (p. 187-197), cuprinde încadrarea culturală.

Invocând dubla mișcare în sensuri contrarii: Sălcuța spre NV-Tiszapolgár spre SE, Adriana Radu poate încadra, din punct de vedere cultural, atât descoperirile sălcuțene din Banat cât și pe cele de contact și întrepătrundere: Tiszapolgár.

Din păcate, așezarea de la Slatina-Timiș a fost

investigată doar prin mici sondaje. Se afirmă că acolo cultura Tiszapolgár s-ar afla în evoluție spre Bodrogkeresztúr și în contacte puternice cu Sălcuța. Aceasta ar confirma mai vechea noastră ipoteză după care formarea etapei Bodrogkeresztúr a procesului de uniformizare culturală ar putea rezulta numai în urma contactelor dintre comunitățile Tiszapolgár cu cele sud-bănățene și transilvănene, respectiv Sălcuța, Petrești, Ariușd.

În pag. 190-191 autoarea încearcă sincronizarea diferitelor faze/etape Tiszapolgár cu etapele Sălcuței: straturile inferioare (IIb-IIc) de la Cuptoare-Sfocșea indică legături cu materiale de la Valea Timișului-Rovine și Balta Sărată-Câmpul lui Andrei, atribuite fazelor A și AB Tiszapolgár, iar nivelele superioare (bulversate de cimitirul medieval) cu corespondențe la Slatina-Timiș într-o fază evoluată Tiszapolgár.

Ca și la Băile Herculane, și în așezarea sălcuțeană de la Cuptoare sau în cele Krivodol (Zaminec) și Bubanj-Hum (Șuplevec), au apărut elemente de sincronizare cu Cernavodă I, fapt ce susține ipoteza, lansată de noi în 1978, privitoare la desincronizarea parțială a culturilor Gumelnița și Sălcuța.

Textul se încheie cu o bogată și cuprinzătoare listă bibliografică, care susține masivitatea lucrării și discuția aprofundată a fenomenului sălcuțean din Banat.

Este evident, fără nici o îndoială, că lucrarea Adrianei Radu reprezintă o contribuție importantă la aprofundarea cunoașterii eneoliticului din Banat. Prin ea se face un important pas înainte, deosebit de util cercetării.

Petre Roman